

Inderdaad, de *Taman Siswo*-kweekschool en haar instellingen voor voortgezet onderwijs werden eind maart '44 gesloten (naar wij in ons vorige deel vermoedden: omdat de Japanners, die pas in september '44 de 'onafhankelijkheid' van 'Oost-Indië' erkenden, begin '44 de geest van het er gegeven onderwijs te nationalistisch hadden geacht), maar dat betekende niet dat aan alle *Taman Siswo*-onderwijs een einde werd gemaakt: de talrijke *Taman Siswo*-volksscholen, meer dan honderd, bleven bestaan. Van der Plas nu schreef naar aanleiding van het bericht van Radio Djakarta een memorandum¹, waarvan hij o.m. exemplaren zond aan van Mook, generaal MacArthur, het hoofd van de *Intelligence*-afdeling van diens hoofdkwartier, *Commander Proud* (het hoofd van het *Felo*), *Captain Kendall* (het hoofd van *Section B* van het *Allied Intelligence Bureau*), de secretaris van het *Allied Political Warfare Committee* en, aan Nederlandse kant, ook nog aan de directeur van de *Nefis* en aan Quispel (het hoofd van de *Nigis*). Kennelijk meende van der Plas in staat te zijn, aan het radiobericht conclusies te verbinden die van vèrstrekkende betekenis waren. In zijn memorandum duidde hij *Ki Hadjar* (met wie hij zoveel contact had gehad) als de figuur aan '*with the greatest spiritual influence in the Indonesian national movement*'. Die man was nu door de Japanners aangevallen! '*First signs of his freedom being impaired was a ... broadcast that the Military Government had transferred him and kijaji Mansoer to Djakarta*' (het toetreden tot 'Klavertje vier' had niets met enige vrijheidsbeperking te maken). '*It appeared that he was kept in a sort of honorable captivity as member of the Central Advisory Council and was not allowed to leave*' (die Centrale Adviesraad kwam slechts vier keer per jaar voor korte zittingen bijeen en van 'gevangenschap' van Dewantoro was geen sprake) – nu waren dan zijn kweekschool en instellingen voor voortgezet onderwijs gesloten! Van der Plas zag die ingreep als een van de '*signs of growing tension between the Japanese Military Government and the Indonesian nationalists*' – inderdaad, die spanning wàs er, maar niet sinds begin '44, maar al sinds maart '42, toen generaal Imamoera alle politieke activiteit op Java had verboden. In het pamflet dat van der Plas vervolgens opstelde, stond o.m.:

'We all deeply sympathize in the sorrow of Ki Hadjar, seeing that his life work that was so important for the Indonesians has been destroyed by the aggressors.

Be patient, Ki Hadjar! We all, Indonesians and your faithful friends among the Dutch swear, that your work will be revived greater and healthier than before!'

¹ Van der Plas: 'Memorandum', 3 april 1944 (ARA, Coll.-van der Plas, B 11).